

Péterfy még úgy nyilatkozott, hogy nincs az a lány hangú színésznő, ki megfelelné ama Violának, kit képzelünk a költő szavait olvasva, pillanatra látni vélt. Nos, az eddig látott Violák közül ehhez az eszményhez Környey Paula járt legközelebb. Elődei többé-kevésbé a page-öltözettel pajzán, szeles vonásokat is öltöttek magukra, mintha bizony Violának egyenest „jux” volna Caesariót játszani. Holott helyzetének fonáksága éppen abban rejlik, hogy fiúruhájában is léptenyomon le kell magában küzdenie a szerelembe esett nőt. Környey Paula ezeket a női vonásokat, a szűz félnék, de önérzetes magatartását emelte ki játékával. Fel fogásának nemessége, alakításának művészi egysége és beszédének, versmondásának szépsége egyaránt méltó volt Shakespeare ez egyik leggyöngédebben rajzolt nőalakjához.

Mátrai Erzsí Olivíája is tiszta szövegjejtésével és választékos mozgásával tűnt ki. A többi szereplő a régi volt. A bohók társaságában Rózahegyi diszkrét eszközökkel dolgozó bolondja, Horváth Jenő Tóbiása s Pethes Keszeg Andora — ez az ellenállhatatlan humorú ketős, — valamint Gál Malvoliója az új környezetben is nagy hatást keltett, sőt Gál részletező, néha már már mozaikszerű játékmódja ezúttal a szokottnál is hangosabb derűltséget. (Ily közelségben talán jobban érvényesülne Falstaffja is, melyet nagy színpadon szintén túlságosan nuance-okra apróz el.)

A *Vizkereszt* kitűnő előadását mindig szívesen látjuk, Környey Paulát pedig Viola-Caesario gyönyörű értelmezése után szívesen látnók a shakespearei vígjátékok többi hajadonaiiban is (Rosalinde, Miranda, stb.). *Rédey Tivadar.*

Zenei szemle.

Az elmúlt hónap egyik eseménye a *Taifun* opera bemutatása volt. A művet művészeti magasrendűsége nem emelte ki zeneletünk folyamából, de mert mindig megkülönböztetett gondossággal figyeljük minden magyar és magyarországi születésű komponista működését, bővebben foglalkozunk vele.

A *Taifun*-t Wlassics báró, volt főigazgató vásárolta meg mannheimi

bemutatója után. Az ügyes szerzők kötbérrel biztosították az előadás idejét. Így *Radnai* igazgatót nem érheti érte zenepolitikai megróvás. De azért a magyar szerzők (Hubay, Szabados, Zsolt, Járai, Clement, Lavotta, Rékai stb.) elkeseredése érthető, mert nyolc-tíz év előtt elfogadott operájukat így előzték meg.

Az opera szövegét *Lengyel Menyhért* írta. Nem szöszerinti zenésítése a szövegíró hirhelt *Taifun* drámájának. Abból készítette, de nem szerencsés kézzel. Mutatja az is, hogy Puccini nem vállalta megzenésítését. Így került *Szántó Tivadar*, a Párizsban élő jőnévű zongoraművész és komponista kezébe.

Az opera a szövegében van elhibázva. A *Taifun* drámát külföldön aktuális és érdekfeszítő témája élte. A sárga emberfajta titokzatosága és alattomos térhódítása érdekelte az embereket. A librettóba ebből az érdekességből nagyon keveset lehetett átmenteni, mert operában nem lehet szavakkal vitatkozni, érvelni, dialektikai fogásokkal viaskodni a fajok értékeiről, jogairól, harcairól s jövőjéről. A szó fele az operában mindenestre elvész, mert a szavak erejét a zene legtöbbször akadályozza s az olyan opera csak unalmas lehet, melynek értelmi motívuma „a küldetés, a kötelesség és a mű”. Miféle küldetés, miféle kötelesség, miféle mű? Hogy lehet ezeket az absztrakciókat egy opera alapjává tenni? Vannak témák, melyeket nem lehet és nem is szabad megzenésíteni. A *Taifun* szerelmi, tehát érzelmi része alkalmas a zenésítésre, de az a népelem és sárga-fehér faji politikum, amelyért a *Taifun* dráma íródott, s amelyet Lengyel — igen szerencsétlenül — átvitt a librettóba, nem bírja meg az opera irreálitását.

A zene: idegnyűző. Ultramodern, impresszionista, naturalista, expreszszionista, futurista, kubista vegyülék. Debussytól Strauss Richárdon, D'Albertain és Bartókon, Schönbergig és Stravinszkyig mindenki apja ennek a dolgozási módszernek, melynek fő jellemzője, hogy a melódikát teljesen elveti, áriái nincsenek, még ariózói sem, legfeljebb motívumai, vagy inkább motívum-töredékei. Hangszín, hangfolt, túlsúfolt harmónika és változatos ritmus: ezek az elemei. A *Taifun* partitúrája szegényen a zene lényegét: a melódiát. Ezért csaknem minden hangzása fanyar, savanyú,

kellemetlen. L'art pour l'art kellemetlen. Idegtépő, agykínzó zene. Mintha térdig gázolnánk tövig égett erdő kormában, ahol csak néha lobban egy-egy parázs.

Az ilyen zene nem őszinte. *Szántó Tivadar* sokkal jobb muzsikus, semmint a partitúrájából látszik. Nem a tudását keveseljük, a lelkét keressük, amelyet most a zongorájában hagyott. Itt minden számítás, kótapapír és tintafolt. Partitúrája jól hangzik, de nem beszél. Érdekesen szól, de nem mond semmit. Folyton liheg, mint az asztmás ember. Úgy kerüli az érzést, az érzelmet és a melegséget (a zene létalapját), mint jólélek az elátkozott kastélyt. Csupa hangcafafat az egész. Recitativó piramis a kótasivatagban. Melódia-szomjaztató. Aranyat egy nyúlfarknyi melódiáért! E helyett legfeljebb két-háromütemes sèvresi zeneeserepek. Szántó, ha lehetne, már egyetlen hangot motívumként használna.

A vezérkönyveknek vannak erényei is. Ezek között legnagyobb: pompázó hangszerezése. Az invencióhiányt csaknem elfödik az izgató, folyton változó, vibráló hangszínek. Ez a készség a mai zeneszerzők rendkívüli technikai tudása mellett is feltűnő. Stílusa is van a vezérkönyveknek. A keleties, japáni színekből és hangulatokból nem esik ki. Eredeti japán motívumokat is felhasznál ügyes európai zeneyelven.

Az Operaház nehéz munkát végzett. *Szende Ferenc* (Tokerano) olyan alakítást nyújtott, mely az Operaház annaleseiben mindig ragyogni fog.

*

A *Filharmoniai Társaság* hangversenyeit most is, mint ezelőtt, nagy érdeklődéssel és élvezettel látogatta közönségünk. Ha fájlalta is, hogy *Dohnányi Ernő*, a társaság vezére, négy hónapja idegenben dirigál, nem hagyta üresen a helyeket és örömmel várja, hogy a türelmi idő leteltével meleg szeretettel köszönthesse a kiváló magyar mestert.

A *hetedik filharmoniai hangversenyt* (február 8) *Kleiber Erich* főzeneigazgató, a berlini állami opera intendánsa vezényelte. Többször járt nálunk s tavaly *Mahler* harmadik szimfóniájának vezénylésével emlékezetes sikert aratott. Most vagy nyolc napig időzött körünkben, mely idő alatt három szimfónikus hangversenyt és két operaházi előadást ve-

zényelt. *Kleiber* elismert karmester, igen jó muzsikus, de az a nagy lelkesedés, mely vezénylőpalcáját körülvette, túlzott és indokolatlan volt. Operaházi szereplése egyenesen művészeti csalódással járt. A *Carmen*-t ellaposította. Nem lehet germán szellemen Bizet partitúrájához nyúlni. A „*Nürnbergi mesterdalnokok*„-ban meg sem közelítette *Kerner István* klasszikus vezénylését.

A szimfónikus zenekar élén *Kleiber* nagyobb mesternek bizonyult, mint a színpadi dobogón. Az *Eroicá*-t, mely a zeneirodalom egyik világitótornya, teljes fényében tárta elénk. Ugyanilyen szépen vezényelte a *nyolcadik filharmoniai hangversenyt* (febr. 15) *Schubert* befejezetlen és *Mahler* negyedik szimfóniáját. Az utóbbit először játszották filharmonikusaink. Érdekes mű. Nem a keserű, epés és görcsösen küzdő Wagner-epigont mutatja, hanem a derűsebb, nyugodtabb Mahlert.

Megalakult a *Budapesti Mozart Egyesület* és ennek kebelében egy új szimfónikus zenekar. Nagy lelkesedéssel, de kevés zenei fajsúllyal, ami már a bemutatkozó hangversenyen (január 27) kitűnt. Szívesen veszünk minden irányú zenei tömörülést, de nem gondolta meg a Mozart Egyesület, hogy még nincs Liszt Egyesületünk?

A szóló koncertek tömegéből nem sok kiemelni valónk akad. *Tarnay Alajos* szerzői estje most is megkapó magyar dalikat termelt. *Bucsár Déla* zongoraművésznőnk neve ahogy nő a külföldön, úgy emelkedik művésze közönségünk szemében. Legjobbaink közzé kell őt számítanunk.

De nem a mieink, hanem egy idegen korbácsolta fel hangversenyelőtűnk hullámaikat. Itt járt *Heifetz Jascha*, kit a világ első hegedűművésznének hirdetett a reklám. Pedig ettől messze áll. Tökéletesen hegedül, de nem művész. Hideg, káprázatos hegedűs, de nem muzsikus. Hegedülő mechanizmus, tökéletes mäsina. Ezért tartják elsőknek a gépek országában. Amerikában. A hegedű a melegség, a forró líra hangszere. Aki hideg lélekkel veszi a kezébe, meghamisítja a lényegét. Elkápráztathat, de fel nem melegít. Tökéletes hangszerjátékos mindenki lehet, de a művész: születik.

A *Városi Színház* idegen művészek vendégjátékaival igyekezett megtöl-

teni nézőterét. *Olcevszka Mária, Né-meth Mária, Schipper, Boland* énekelt színpadán és több estén *Teiko Kiwa* japán énekesnő. Níppen leánya kiváló művésznő. A *Pillangókis-asszony* címszerével tökéletes illúzióba ringatott. Jó színésznő, feltűnően muzsikális és nagyszerű ének-kultúrával rendelkezik. A hangja behízelgő és hajlékony. De mintha egy árnyalattal halványabb és erőlenebb volna, mint a fehér ember torka. Valami gyermekes szín vibrál benne, ami — ha nem tévedünk — Japán földjéből szivárgott.

Papp Viktor.

Művészeti szemle.

A Nemzeti Szalon egy nagy reprezentatív kiállítás keretében igen érdekes gyűjteményben mutatta be a nagy múltú és nagyon számottevő lengyel grafikai művészetet. Lengyelországban a grafika legelső maradandó értékei a XVI. XVII. és XVIII. században tűntek föl. Az első nagy nevek: Ziarnka (akit Le Grain-ként ismer a művészettörténelem), továbbá Falk és Chodwiecki. Ők azonban még főleg mind művészi könyvdíszítők szerepeltek. Az igazi, önálló grafikai művészet voltaképpen a lengyeleknél is a XIX. század második felében született meg, az impresszionizmusnak a grafikában való jelentkezésével. Pankiewicz József és Wyczotkovski Leó voltak azok, akik ezen az úton jelentős lépésekkel elindultak. Ők érezték meg, hogy az impresszionizmus a grafika terén is teljes erővel érvényesíthető. A lengyel művészi szellem egyidejű megőrzésével bele tudtak kapcsolódni az újkori művészet atmoszférájába. Egymásután termelte az új és nagy tehetségeket a lengyel grafika. Siedlecki, Brandel Noskowski és Repacki, a lengyel faépitészet kiváló krónikása Gumowski, Rubczak, Krakkó ódon szépségeinek imádója már egy viruló grafikus művészet jelesei. Ők s az utánuk következők a grafika minden ágában, fametszetben, akvafortában és litográfiában egyre szebb és szebb alkotásokkal ajándékozták meg a lengyel művészetet.

Ma, amikor a magyar grafikus művészet nagy előretörésben van, különösen érdekes volt összehasonlítani a lengyelek művészetét a mieink törekvéseivel és eredményei-

vel. Az összehordott anyagon meglátszott, hogy a kiállítás rendezői nagy súlyt helyeztek arra, hogy a nemzeti jelleget minél erősebben ki-domborítsák. A pompás lapok nagy többségéből egy teljesen egyéni megszíneződésű művészet bontakozott elő.

Különösen nagy hatást váltottak ki az impresszionisták munkái. A modern lengyel grafikusok friss, mozgalmal életet tudnak bele vinni a grafika sokak előtt kissé tán száraznak és keménynek tetsző világába. Sok tájképükből, a népéletből vett jeleneteikből behízelgő lágság, puha, finom költészet árad. Gazdag, művészi egyéniségek dús lelki skálája szól e lapokból hozzánk, s ezt a meleg szólamot különösen érdekessé teszi a mindig kiérző nemzeti mel-lézköngé.

A hatalmas anyag ezeket az összbenyomásokat váltja ki a szemlélőből.

A termek során végighaladva, Cielewsky Tádé modern hatású, igen érdekes fametszeteivel állít meg bennünket. Czerwinski Ede csupa modern finomság. „Madárijesztő“, „Híd Párisban“ című fametszetei elsőrendű alkotások. Hoppen János szép, régi templomképei is megragadtak mindenkit. Jabliczinski gyönyörű kis színes rézkarcai lengyel városkekből adtak izelítőt. Végtelen finomságú, tökéletes kis munkák ezek. Mann Sándor egy danzigi színes kőrajzával véste belénk nevét feledhetetlenül. Oles Endre „Tavasza“ című színes kőrajza szintén mestermunka. Pankiewicz József műveinek hosszú sora egy gazdag művészlelék finom megnyilatkozásai. A „Nyírfák“ jelentéktelennek látszó kis témájába a természet tiszta költészetét szólaltatja meg. Táj- és városképei tele vannak artisztikus szépségekkel. Nagyon szépek párizsi részleteket ábrázoló munkái.

Skoczylas László erős, komponáló tehetség. „Haramiák“ című színes metszete nemcsak formában gazdag, de teljesen különös lengyel hangulatot áraszt. Mesterileg rögzíti meg a lengyel típusokat. Stan-kiewicz Zsófia régi varsói témáival ragadott el bennünket. Szczyglin-szki Henrik „Temető“ című színes kőrajzát is meg kell említenünk.